

Innehåll

Syfte med klassrumsmaterialet	3
Målgrupp	3
Materialet som helhet	4

1. Källkritikssidan – de gröna lådorna	5
Uppbyggnad.....	5
Om källkritik i detta material	6
Förslag på upplägg.....	6
Tre alternativ:.....	6
Om varje händelse.....	6
S:t Barthélemy 1830.....	6
Nomadskolan 1918.....	6
Bollhusmötet 1939.....	7
Lägerskolan 1943	7
Moskébygget 1995	8

2. Historiebrukssidan – de blåa lådorna	9
Uppbyggnad.....	9
Om historiebruk i detta material	10
Om varje händelse.....	10
Lägerskolan 1969	10
Moskébygget 1993	10
S:t Barthélemy 2015.....	10
Bollhusmötet 2015	11
Nomadskolan 2016.....	11

Syfte med klassrumsmaterialet

Att erbjuda ett digitalt undervisningsmaterial om olika former av rasism och intolerans i det förflutna, med koppling till dagens samhälle.

Genom att arbeta med källkritik, historisk tolkning och historiebruk utvecklar eleven det kritiska tänkandet och övar olika förmågor som att analysera och reflektera. Detta är viktigt för att eleverna ska kunna hantera den mångfald av information, åsikter och värderingar som finns i en demokrati.

Genom övningar får eleverna möjlighet att reflektera över:

- hur och varför det som utspelade sig då är relevant för oss idag.
- att de idéer och värderingar vi bär på idag delvis är en produkt av vilken historia som har lyfts fram och hur den har tolkats och använts.

Målgrupp

Årskurs 7–9 och gymnasiet.

Materialet som helhet

Arbetsmaterialet består av fem händelser i Sveriges historia, som belyser olika former av rasism och intolerans mot olika grupper i samhället. Eleverna får ta del av händelserna genom historiskt källmaterial och de genomför övningar i källkritik och historiebruk. Källmaterialet är omfattande. Du som lärare väljer hur många källor i en händelse eleverna ska ta sig an.

Materialet är uppdelat i två delar:

1. Den första delen fokuserar på källkritik – att kritiskt granska, tolka och värdera, inklusive begrepp och referensram.
2. Den andra delen fokuserar på historiebruk – ens egen och andras användning, inklusive begrepp och referensram.

I båda delarna är det samma historiska händelser som utgör grunden, men delarna innehåller olika källmaterial som eleverna ska arbeta med.

Övningarna är utformade så att det går utmärkt att jobba enbart med en av de två delarna – antingen historiebrukssidan eller källkritikssidan. Det går också bra att jobba med en händelse ur båda perspektiven, dvs. att både göra de källkritiska

uppgifterna samt historiebruksövningarna. Då är det bäst att börja med källkritik, eftersom svaret på den källkritiska huvudfrågan ibland ges i ingress-texten till historiebruksövningarna.

I materialet anges inte någon redovisningsform till de olika övningarna. Det beror på att det ser väldigt olika ut i olika skolor när det gäller möjligheten att skicka eller dela digitalt, samt att olika lärare vill ha olika redovisningsformer.

Urval

Historiker inom relevanta ämnesfält har gett förslag på händelser och tillhörande källmaterial. Urvalet har skett utifrån följande kriterier;

- händelsen ska ha koppling till rasism eller intolerans mot olika grupper
- händelsen ska kopplas till svensk kontext
- händelsen ska ha samtidsrelevans
- källmaterialet ska belysa olika perspektiv
- det ska finnas olika källtyper.

1. Källkritikssidan – de gröna lådorna

Uppbyggnad

- Det finns en kortfilm som beskriver vad källkritik är. Den tar upp sex källkritiska frågor som eleverna ska ställa till materialet. Dessa frågor återkommer sedan i text vid varje källa och eleverna ska använda dem när de svarar på huvudfrågan.
- Årtalet på lådan syftar på det år då den historiska händelsen utspelade sig.
- Varje händelse har en huvudfråga (fråga 1) kopplad till de historiska källorna som ska besvaras med hjälp av ett källkritiskt resonemang (fråga 2).
- Varje händelse har en följdfråga (fråga 3) som innebär att eleverna får reflektera självständigt, koppla den historiska händelsen till samtiden samt öva sin frågekompetens.
- Källmaterialet till varje händelse är sorterat i olika mappar. De olika mapparna representerar olika perspektiv eller olika sorters källor, t.ex. tidningsartikel, foto, statlig utredning osv.
- Följande hjälpfunktioner finns vid respektive textkälla:
 - avskrift (dvs. transkribering alt. översättning)
 - ordlista,
 - markering av vad som är viktigt i källan,
 - lyssna på ljudinläsning av källan,
 - förstora-förminska källan,
 - möjlighet att själv markera viktigt i källan samt
 - nedladdning av källan.
- Under varje källa finns information om källan, som behövs för att kunna resonera källkritiskt.
- Till varje händelse finns samtidstexter som kan ge lite mer kontextuell kunskap om samtiden. Vill du som lärare ge eleven mer kontext finns det texter under Fakta och fördjupning.

Om källkritik i detta material

Övningarna i källkritik utgår från de fyra vanligaste källkritiska kriterierna: äkthet, tendens, närhet och beroende. Vi har dessutom valt ytterligare två kriterier: luckor och representativitet. Att reflektera över luckor och representativitet är ett sätt att bli mer medveten om hur historia skapas samt få eleverna att tänka kritiskt kring källmaterialet.

I de historiska originalkällorna förekommer det ibland rasistiska och nedvärderande ord. Vid varje källa finns en kort text som heter "Om källan" och där anges vilka nedsättande ord som kan förekomma och att dessa inte ska användas idag. Det kan vara bra att ta upp detta med eleverna innan de börjar jobba med materialet.

Förslag på upplägg

Huvudfrågan i varje händelse kan besvaras med hjälp av någon enstaka textkälla eller ljudkälla. Ju fler källor eleverna arbetar med, desto utförligare blir tolkningen och svaret. Uppgiften blir lättare och svaren mer genomtänkta om eleverna får jobba i grupp/par, oavsett om de ska läsa allt eller bara en del av materialet. Detta gäller både årskurs 7–9 och gymnasiet. Materialet går utmärkt att jobba i ämnesövergripande, t.ex. i samverkan mellan historia, samhällskunskap och svenska.

Tre alternativ:

3. Eleverna läser allt. Alla elever, i par/grupp eller enskilt, tar del av allt källmaterial i alla mappar i en händelse. Detta är tidskrävande, ca 2–3 lektioner, men ger å andra sidan en bred bild av händelsen och eleverna får ta till sig olika perspektiv.
4. Eleverna gör ett eget urval. Eleverna väljer själva vilka källor de vill bygga sitt svar på, ca 1–3 lektioner. I detta fall är det viktigt att eleverna inser att de gjort ett urval och vad det kan innebära för deras svar.
5. Läraren bestämmer vem som läser vad. Läraren delar in eleverna i olika grupper och varje grupp ansvarar för att arbeta med en eller flera källor, ca 1–2 lektioner. Exempelvis varsin mapp i en händelse. Dock kan mängden källor variera i de olika mapparna och vissa mappar innehåller bara bilder.

Om varje händelse

Här följer en kort beskrivning av varje händelse, samt vad som kan vara bra att tänka på innan det är dags att sätta igång.

S:t Barthélemy 1830

KORT OM HÄNDELSEN:

Källorna till denna händelse speglar de ojämlika förhållanden som fanns mellan "vita", "fria färgade" och slavar på den svenska kolonin S:t Barthélemy. Källorna beskriver dels ett bråk mellan "vita" och "fria färgade" samt hur olika de ansågs vara. Huvudfrågan till dessa källor är "Varför blev det bråk i staden Gustavia i samband med teaterföreställningen?". Ett svar som går att finna i källorna är att några "fria färgade" män blev förolämpade när de nekades inträde till en teater på grund av sin hudfärg. När männen valde att inte gå därifrån uppstod det bråk i staden.

OM ARBETSMATERIALET:

Händelsen har relativt få textkällor, men de är långa. Språkbruket i källorna är ganska svårt, vilket gör att källorna kan uppfattas som krävande för eleverna. Källorna är från 1800-talet och vissa av dem är på franska. Vi har därför valt att göra en översättning som inte är helt ordagrann utan något förenklad, så att eleverna lättare ska förstå. Tre av källorna är målningar. Om eleverna ska jobba enbart med dessa källor måste en annan huvudfråga ställas.

För vidare läsning: läs mer om afrofobi.

Nomadskolan 1918

KORT OM HÄNDELSEN:

Källorna till denna händelse återger den svenska statens utbildningspolitik gentemot samer. Det var en politik vars mål var att se till att samer inte skulle sluta med det som staten definierade som samernas traditionella åtagande, dvs. renskötsel. Detta synsätt gick ut på att om samerna skulle "få smak för civilisationen" genom att komma i kontakt med stadsliv, få en högre utbildning osv. så skulle de välja bort sitt "typiskt" samiska liv och därmed skulle gruppen dö ut.

Huvudfrågan till dessa källor är "Varför ville inte samiska föräldrar skicka sina barn till nomadskolan?". Det svar som finns i källorna är att

nomadskolan var så undermålig och mycket sämre än den skola som ”svenska” barn fick gå i. De samiska föräldrarna fick inte välja vilken skola deras barn skulle gå i – nomadskolan var det enda alternativet. Barnen tvingades i de flesta fall bo på skolan i internat, vilka ofta hade en mycket låg standard och låg långt bort från föräldrahemmet. I källorna framgår även den svenska statens hållning till samer som grupp och hur den synen motiverade utformningen av nomadskolan.

OM ARBETSMATERIALET:

Det är ett rätt omfattande källmaterial, men endast en källtext (”Motivet”) är lång. Språket är relativt svårt då källorna är från början av 1900-talet. Ett sätt att minimera läsningen för eleverna är att dela in klassen i tre grupper där respektive grupp ansvarar för en mapp (Röster från...), men då rekommenderar vi att alla grupper också tittar på fotografierna.

Har du som lärare möjlighet att jobba med två händelser så går det att göra en intressant jämförelse mellan ”Nomadskolan 1918” och ”Lägerskolan 1943” och därefter samtala om statens helt olika förhållningsätt till två av Sveriges minoritetsgrupper (samer och romer).

För vidare läsning: läs mer om rasism mot samer.

Bollhusmötet 1939

KORT OM HÄNDELSEN:

Källorna till denna händelse berättar om det studentmöte som hölls i Uppsala i februari 1939. Huvudfrågan är ”Varför träffades studenterna? Vilka olika åsikter och argument kom fram i samband med mötet?” Svaret är att Västmanlands-Dala nation lämnade in ett förslag om ett möte där studenterna skulle diskutera hur de skulle förhålla sig till att ca tio judiska läkare hade ansökt om att få komma till Sverige. Många olika tal hölls på detta möte. Några förespråkade att Sverige skulle ta emot flyktingarna, andra ville inte ta emot flyktingarna. Till slut genomfördes en omröstning, vilket resulterade i att en majoritet av studenterna inte ville att Sverige skulle ta emot denna ”intellektuella arbetskraft som hotade de svenska studenterna”.

OM ARBETSMATERIALET:

Källorna till denna händelse är mycket omfattande och har ett svårt språkbruk. Det är ett texttungt källmaterial och det saknas fotografier som kan illustrera händelsen. Här rekommenderar vi därför att eleverna har en god vana av att jobba med källtolkning och källkritik, alternativt att du som lärare avsätter gott om tid för elevernas arbete. Vi rekommenderar också att eleverna har en viss förkunskap om 1930–40-talet och judarnas situation i Europa för att verkligen kunna ta till sig retoriken i de tal som hölls och de artiklar som skrevs.

För vidare läsning: läs mer om antisemitism.

Lägerskolan 1943

OM HÄNDELSEN:

Källorna till denna händelse speglar den svenska statens syn på romer utifrån ett utbildningsperspektiv. Huvudfrågan är ”Varför startades en skola för romer år 1943?” Svaret är att en majoritet av romerna i Sverige runt 1940 var analfabeter, då de aldrig haft tillgång till skolundervisning. Till skillnad mot politiken som staten förde mot samer, som skulle bevara sin ”särart”, ville staten försöka slipa bort det typiskt romska genom utbildningen. Men romerna behövde enligt staten gå i speciella skolor – vilket resulterade i skolor i romernas läger, s.k. lägerskolor. Denna skola blev också en form av kontroll där lärarna förutom att undervisa även rapporterade om förhållandena i lägret. Skolsystemet kom med tiden att påvisa andra problem, såsom bostad- och försörjningsmöjligheter.

OM ARBETSMATERIALET:

Källorna till denna händelse är relativt lättlästa och inte så texttunga i omfång.

Har du som lärare möjlighet att jobba med två händelser så går det att göra en intressant jämförelse mellan ”Nomadskolan 1918” och ”Lägerskolan 1943”, och därefter samtala om statens helt olika förhållningsätt till två av Sveriges minoritetsgrupper (samer och romer).

För vidare läsning: läs mer om antiziganism.

Moskébygget 1995

OM HÄNDELSEN:

Källorna till denna händelse speglar den diskussion som uppstod i samband med att ett nedlagt elverk på Södermalm i Stockholm skulle göras om till moské. Innan ombyggnationen var ett faktum kunde allmänheten skicka in skrivelser till stadsbyggnadskontoret. Människor skickade även insändare till tidningar och journalister skrev artiklar.

Huvudfrågan är "Varför protesterade människor i samband med moskébygget?" I källorna går det att utläsa att åsikterna kring ombyggnationen var delade. Majoriteten av de skrivelser som kom in ställde sig negativa till att elverket skulle bli en moské. Den negativa sidans argument handlade om allt från trafik- och parkeringsproblem till direkt rasistiska uttalanden mot muslimer och Islam generellt. Den positiva sidans argument byggde istället på tankar om religionsfrihet och allas lika värde.

OM MATERIALET:

Källorna till denna händelse är relativt lättlästa och har ett modernt språkbruk. De flesta källorna är ganska kortfattade.

För vidare läsning: läs mer om islamofobi.

2. Historiebrukssidan – de blå lådorna

Uppbyggnad

- Det finns en kort film som beskriver vad historiebruk är och som tar upp fyra olika exempel på vad syftet kan vara med att bruka historien.
 - Händelserna på historiebrukssidan är exempel på tillfällen när de historiska händelserna från källkritikssidan har brukats av någon. Årtalen på lådorna visar vilket år detta skedde.
 - Varje händelse har två övningar. Den första övningen handlar om hur man i nutid (1969–2016) har använt de historiska händelserna på olika sätt. Uppgiften ska besvaras med hjälp av det källmaterial som finns på sidan. Den andra övningen handlar om att eleven själv ska använda historien på olika sätt samt reflektera över sitt historiebrukande.
- Källorna till den första övningen är sorterade i en eller två mappar. De olika mapparna representerar olika perspektiv eller olika sorters källor.
 - Följande hjälpfunktioner finns vid respektive textkälla:
 - avskrift (dvs. transkribering alt. översättning),
 - ordlista,
 - inläsning,
 - förstora-förminska källan,
 - möjlighet att själv markera viktigt i källan samt
 - nedladdning av källan.
 - Under varje källa finns information om källan. Eleverna behöver ta till sig den informationen för att kunna resonera kring källan.
 - Till varje händelse finns texter som kan ge lite mer kontextuell kunskap om den historiska

samtiden. Vill du som lärare ge eleven mer kontext finns det en under Fakta och fördjupning.

Om historiebruk i detta material

Klas-Göran Karlssons typologi ligger till grund för hur historiebruk presenteras i det här materialet, även om inte alla hans sju definitioner används. Efter samråd med lärare har begreppsapparaten förenklats för att eleverna lättare ska förstå vad historiebruk är. Det står naturligtvis dig som lärare helt fritt att förtydliga och komplettera utifrån en annan begreppsapparat. Tanken är att eleverna ska öva sig i att reflektera kring det bakomliggande syftet med att använda historien, och att fundera kring andras men även sitt eget användande av historia.

Om varje händelse

Här följer en kort beskrivning av upplägget kring varje händelse på historiebrukssidan, samt vad som kan vara bra att tänka på innan det är dags att sätta igång.

Lägerskolan 1969

OM ARBETSMATERIALET:

Första delen utgår från ungdomsboken *Katizi* som skrevs 1969. År 2015 kom boken i ett nytryck där vissa ord hade ändrats till ett mer modernt språkbruk. T.ex. byttes ordet "zigenare" till rom i de beskrivande texterna. Därutöver tillkom nya illustrationer och ett förord.

Källmaterialet i denna händelse är två kapitel samt förordet från boken *Katizi*. Texterna är relativt lätta och eleverna kan välja att läsa enbart ett kapitel om de vill. I samband med arbetet går det givetvis bra att läsa hela boken om så önskas.

Historiebruk: Syftet kan vara att förklara något, eftersom författaren berättar om en del av Sveriges historia som inte så ofta uppmärksammas. Syftet kan även vara att bekräfta och förstärka den romska historien och lyfta fram dessa perspektiv i den romska kampen för lika rättigheter. Då det är en bok som visat sig vara så populär att den gått i nytryck kan det även ligga ett kommersiellt syfte bakom.

Andra delen utgår från den gångväg som *Katizis*

författare Katarina Taikon kommer att namnge i Stockholm. Uppgiften är att eleverna ska namnge en gata i sitt närområde efter en historisk person och reflektera över den gata och den person som de väljer.

För vidare läsning: läs mer om antiziganism.

Moskébygget 1993

OM ARBETSMATERIALET:

Första delen utgår från en protestskrivelse mot moskébygget i Stockholm från 1993 och hur historien används i skrivelsen. I samband med att moskén skulle byggas var det många som protesterade. Bostadsföreningen som skrivit skrivelsen var en av dessa.

Källmaterialet i denna händelse är en skrivelse vars språkbruk är mellansvårt.

Historiebruk: Syftet kan vara att förändra, då bostadsföreningen använder platsens historia för att påvisa dels att det är fel att bygga en moské på platsen, dels att de vill ändra detta beslut. Ett annat syfte är att vilja förklara och sprida kunskap om platsen och dess roll i historien. Syftet kan också vara ett behov av att bekräfta den egna världsbilden och de egna åsikterna.

Andra delen handlar om att eleverna själva antingen ska förändra eller bevara en plats. De ska utgå från en plats som de känner till och sedan motivera sitt val med hjälp av platsens historia.

För vidare läsning: läs mer om islamofobi.

S:t Barthélemy 2015

OM ARBETSMATERIALET:

Första delen utgår från ett resereportage i tidningen *Expressen* om ön S:t Barthélemy. Resereportaget beskriver ön utifrån att den har varit en svensk koloni och att man fortfarande kan se tydliga kopplingar till Sverige.

Källmaterialet i denna händelse är enbart en textkälla, som är lätt att ta till sig.

Historiebruk: Syftet kan vara rent kommersiellt då artikeln lyfter fram fördelar med att åka dit. Dock är det inte tidningen som tjänar pengar på själva resandet, men ett intressant resereportage höjer kanske försäljningen av tidningen. Syftet med

att använda historien här kan också vara att förklara en del av den svenska historien.

Andra delen handlar om att eleverna ska göra en egen reklamkampanj för en plats i sin närmiljö och att de ska använda platsens historia i marknadsföringen. De ska samtidigt reflektera över vilken del av platsens historia de väljer bort i sin kampanj.

För vidare läsning: läs mer om afrofobi.

Bollhusmötet 2015

OM ARBETSMATERIALET:

Första delen utgår från pjäsen om Bollhusmötet, som spelades upp för andra gången år 2015. Pjäsen spelades på samma datum och på samma plats – Bollhuset i Uppsala – där själva mötet ägde rum 1939. Manusets bygger på de nedskrivna tal som lämnades in eller skrevs ned under mötet.

Källmaterialet i denna händelse är en tidningsartikel och ett filmklipp som båda är lätta att ta till sig. Själva händelsen Bollhusmötet 1939 är dock ganska komplicerad och det kan därför vara bra om eleverna har förkunskaper kring 1930–40-talets Europa innan de tar sig an uppgiften.

Historiebruk: Syftet med pjäsen kan vara att förklara något, då den tar upp en del av Sveriges historia. Syftet kan även vara en vilja att förändra något, då pjäsen kan tänkas ha ett politiskt budskap och vill påverka hur vi i Sverige ser på flyktingar idag. Pjäsen spelades utan att någon i ensemblen fick lön och alla biljettintäkter gick till organisationen Läkare utan gränser. På så sätt hade teaterpjäsen inget kommersiellt syfte.

Andra delen handlar om att eleverna ska skriva en debattartikel om en aktuell händelse. De kan välja att antingen argumentera för eller emot något. De ska använda sig av historiska argument i sin diskussion.

För vidare läsning: läs mer om antisemitism.

Nomadskolan 2016

OM ARBETSMATERIALET:

Första delen utgår från filmen Sameblod (2016) och hur historia används i filmen. Filmen bygger på en berättelse som sällan ges plats i historieskrivningen och den har blivit hyllad både i Sverige och utomlands.

Källmaterialet i denna händelse är dels en mellansvår tidningsartikel om filmskaparen, dels tre filmklipp som är lätta att ta till sig. Om möjligheten finns kan eleverna med fördel passa på att se hela filmen i samband med uppgiften.

Historiebruk: Syftet kan vara att förklara något, då filmen tar upp en del av Sveriges historia som inte så ofta uppmärksammas. Syftet kan även vara att bekräfta och förstärka den samiska historien och lyfta fram dessa perspektiv. Det kan även finnas ett kommersiellt syfte för filmskaparen.

Andra delen handlar om att eleverna ska tänka sig in i att de ska göra en film om en historisk händelse, och reflektera kring det. Uppgiften kan göras liten, exempelvis att eleverna kommer på en filmidé – eller större, till exempel att de skriver ett manus och spelar in sin film på riktigt.

För vidare läsning: läs mer om rasism mot samer.

Forum för levande historia är en myndighet under Kulturdepartementet. Vårt uppdrag är att vara ett nationellt forum som ska främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen.